

Јасмина Топић

У КРУГОВИМА ПРИЧЕ

Васа Павковић, *Црнац у белој кошуљи*,
Просвета, 2008

„Језик што кривуда између ироније и патетике, пролази кроз честар ишчекивања. Тако јасно, гласно у тихости, са другима. Зачела се још једна прича... налик на неверицу. На 25 удараца срцем. У празнини груди, звона које називамо клатном, животом.”

Васа Павковић, „Последњи штићеник ноћи”

„Однедавно приче су почеле да ме и сустижу. Појављују се у ликовима познатих и непознатих људи. Снажна је њихова жеља да ми причу пренесу и да је забележим. Понекад прво прихватим причу, усвојим је и заборавим. Понекад је заборавим сместа. Али ова није била те судбине.”

Васа Павковић, „Копирајт на тугу”

Трагајући за добрим местом од којег би могао почети приказ књиге *Црнац у белој кошуљи* Васа Павковића, желела сам да кренем од неке ауторове констатације, пошто веома често овај аутор управо и даје основне одреднице за тумачење својих књига, и наилазим на чудан парадокс; и иначе имам потребу да приказ буде растерећен оних строгих приказивачких форми, на шта ме је управо најновија књига подстакла (као што подстиче на добро парче торте из посластичарнице!). Укратко, у локалном листу „Панчевац”, од пре више година, у тексту о представљању књиге *Последњи штићеник ноћи*, Павковић каже: „Прву збирку прича сам писао десет година и још три године је чекала да буде објављена. Она се пред читаоцима појавила пре једанаест година. Пошто

сам у њој сакупио 25 прича, одлучио сам да напишем још три књиге са истим бројем проза тако да на крају заокружим циклус од сто објављених прича. Збирку *Последњи штићеник ноћи* сам, због уредничких послова, писао шест година и она се разликује од претходних. По први пут сам објавио и неке есеје који су само маскирани у форму приче. Аутор је говорио о књизи која је доживела два издања, 2001. и 2004. године, али никако ми се датум на дну сачуване странице из новина није уклапао, јер је писало: новембар 1998. Али, свидео ми се парадокс неуклапања датума. Тако је лепо ишао уз атмосферу поменуте збирке прича. Друго, из приповедачеве изјаве може се закључити да је све било „фино уштимовано”, изведено смислено од прве до последње написане странице, с готово филигранском прецизношћу, потребом да се створи систем, или организам, који ће опонашати живот или га превазићи. У готово опсесивном бројању и одбројавању, описују се кругови, унутар којих тече прича.

Васа Павковић је у међувремену објавио још неколико књига, а две збирке прича, *Идемо на Марс* и *Црнац у белој кошуљи*; и нису случајни њихови наслови нити ликовна решења јер у симболичком поретку и у асоцијативном пољу које нуде оку читалаца – прате један тихи прелаз у свакодневно и у слагалицу готово фантастичке реалности. Ове две књиге чине нову приповедачку целину, сасвим другачију од нпр. књига *Хијнописан* или *Мачије очи*. У том смислу нарочито је интересантна књига *Идемо на Марс* (Народна књига, 2005) на чијој насловници је билборд с ликом Слободана Милошевића и козе. Ови актери *одласка на Марс* требало је да асоцирају на ненормално време у којем смо живели, и на сву силину апсурда и заблуда, иронично уштимовану у једну од хит песама турбо-фолка. Заједно с романом *Месец јануар*, ове приче чине Павковићев *коментар* на ничим изазване деведесете! На насловници *Црнац у белој кошуљи* је црна мајица на којој је јасно поручено да мушко није једнако женском, али да обоје чине заједничку бисту у некаквом животном парку и, мада је ликовно решење могло да буде спретније одабрано оно заправо и указује на кошмар наших међусобних односа.

Поред тога што наведене две збирке (више него роман *Месец јануар*) чине нову приповедачку авантуру Васа Павковића, оне су на одређени начин спојене и тиме што је аутор преузео две приче из књиге *Мој животи на Марсу* и уденоу их у лепу целину књиге *Црнац у белој кошуљи* – „Мајка и кћи” и „Убиствена рупа”. Додатни утисак сведочанства, животног и приповедачког, даје и запис аутора: „Ова књига је значи једна врста другог приповедачког почетка. Смисаоно хомогенија, она на изванредан начин каже *збогом* многим од естетских идеја у које сам као писац веровао, али и прихвата модел приповедања у којем ћу, сигурно знам, провести још неко време (...) Сурова

историја као и појединачна онемогућеност да се било шта учини против главног тока дивље историјске 'струје', утицале су не само на моју поетику, него и на поетике многих мојих колега, који су почетком 80-их ступили на сцену српске књижевности. У мом одмаклом животу, ово је један од одговора."

Мислим да је све то довољно да би се схватило како ове две књиге треба посматрати као целину, па се можемо посветити књизи *Црнац у белој кошуљи* (како је симпатично откривење да је то у ствари име за колач, а можда и позив да се уз књигу конзумира нешто слатко). А треба рећи да је најновија књига прича Васе Павковића ипак помак у односу на претходну, и да је тематски и стилски разноврснија, те да се атмосфера у њој креће од фантастичког до фантазмагорично-реалистичког. Понекад, чак у одређеним реченицама, да се назрети нешто из оне ауторове „књиге на граници” – „Божанске клопке” (КОВ, 2001).

Формално, подељена је у седам целина, с уводном и одјавном причом, мада су неке од прича уједно и поглавље. Утисак програмског увода одају „Београд ноћу” и „Црнац у белој кошуљи”, и док прва прича заиста јесте имагинарна путања по којој ће се кретати све друге, јер иза сваког наредног описаног места у ноћи може *излећети* по неки јунак, дотле друга садржи и меланхолију, и слутњу, и мистерију. И свакодневицу, која се у својим предвидљивим и претпостављеним ситуацијама већ уплиће у фикцију на некој од потенцијалних других равни. Насловна прича има понешто и од жала за прошлим временом, као за неким местом из наших живота у којем смо нешто били или значили, или као сећање на добар и топао дан који је потом сменила недефинисана бесциљност. Аутор у овој причи на неколико места, и у поетском маниру (који није стран Павковићевој прози), прави рефрен од једноставног поздрава близнакиња из посластичарнице „Пеливан”, а он заправо сваки пут звучи све злокобније. Пожар који ће актер приче предосећати са зебњом, спалиће и неке од његових успомена, а остаће једино заводљиви назив колача. Уједно, аутор тиме отвара и питање да ли одређене догађаје можемо да призовемо у сопственим недефинисаним слутњама или су то само слутње које добију на значају стицајем околности. И ништа више од тога! О другом, условно речено, поглављу (јер су она једноставно раздвојена римским бројевима) могло би се говорити као о тзв. породичним причама. У њему су „Копирајт на тугу”, „Последњи позив” и „Душа породице”. „Копирајт” доноси причу у причи која „прохујава” негде у времену, ипак, симпатије су дефинитивно на страни „Последњег позива”. И иначе су бројне скале емоција које понекад у свом приповедачком току Павковић активира. Ова прича је леп пример за то. У укрштају и мрежи емоција и односа на релацији мајка–син–снаха, у начину живо-

та, као и оном наличју, отуђености и недостатку времена, и у промишљању емоција, тече наизглед банална прича о куповини мобилног телефона старимајци. Један обичан дан и приказивање наше овисности о новим технологијама избацују на површину потиснуту љубав, више него бригу, док последња реченица, „Исцурила ми је батерија, сине, али знала сам да ћеш ме ти пронаћи”, говори о свој топлини овог односа која чудесно васкрсава. У наредној приповедачкој целини, аутор се усмерава на мотив путовања и на посматрање природе из једне помало измештене перспективе, а такве су приче „На насипу”, „У приватном пансиону” и „У дивљини”. Приче „Анализа површности” и „Без додира”, те „Та жена ме не воли” и „Прича химере” могле су бити у истом циклусу, бавећи се из различитих перспектива комуникацијом и односом на нивоу мушкарац–жена. Иако пета целина такође мотивски личи на обрађиване породичне теме, у причама „Мајка и кћи” и „Мамина кћи” (циклус отвара „Убиствена рупа”), Павковић се заправо бави различитим ситуацијама које, увек на помало мистификован начин, воде до тужног исхода. Посебно је маестрално, динамично и забавно написана прича „Кључ”, док „Видео сам Ендија” и одјавна „Глиб Гибралтара – фантазма”, помало и штрче од осталих, али се и уклапају у разноликост којом се ова књига одликује. Ако би требало издвојити најбоље „моменте”, они су свакако у фикцијама извученим из стварности „Последњег позива”, „Убиствене рупе” и „Кључа”, али најинтересантија прича, са становишта приповедачког поступка је „Та жена ме не воли” у којој је најосетније преплитање стварног и фиктивног, реалног и надреалног. Када Васа Павковић уводи у своју причу Михајла Пантића као књижевног јунака, или фигуру, он настоји да му се и по поступку приближава тако да и поетички постају сабеседници, актери, јунаци, *писци и остала менаџерија* (!).

Књигом *Црнац у белој кошуљи* Васа Павковић се исказује као динамичан, оштроуман приповедач и тумач свакодневице. Ову књигу доживљавамо и као меланхолично, зрело дело, једноставно у својој психолошкој комплексности, примамљиво и оном тзв. најширем кругу читалачке публике.